

GAURKO IZLARIAK ETA EUSKERA

Oarra: Nere lanaren izenburua aldatu egin det.
Jarri diotanarekin Billera ontan esan nai detana
obetoago dijoalako.

Euskeraren bizia elizgizonen eskuetatik zintzilika dagola, esango nuke. Berak nai badute euskera biziko da eta euskeraren eriotza nai baldin badute, euskeraren eriotza gertatu egingo da. Beraz euskeraren bizia elizgizonen eskuetatik zintzilika dago. Nai ote? Geiegi esan det. Egiago da orain esatera noana: elizgizonak asko dezakete euskeraren alde; baita ere asko dezakete euskeraren ondamendirako. Baña ez, ez dira berak euskeraren bizia edo agonia zirt edo zart erabakiko dutenak edo erabaki dezaketenak. Ori erriagintaritzaren eskuetan dagola, ordea, ziur ziurki siñisten det.

Baña, berriz ere esango det, elizgizonak asko dezakete ortan. Adibidez, zenbait erritan (Euskal-Naparroako erritxo asko ditut, au esatekoan, gogoan) euskera bizirik dabill ango apaizei eskerrak; bestetan, berriz, illa dago apaiz batek euskera baztertu ta bere ordeztzaldi guztietarako erdera artu dualako.

Eta goazen arira.

I. IKUSI ZER GERTATZEN DAN

1. Eliz-izlarien aldetik: bear aña eliz-izlari euskaldunik ez dago gure artean, ez elizgizonen artean ta ez eliz-andreen artean. Eliz-izlari euskaldun izan bear luketen askok ez dute euskerarik beren itzaldietan.

a) *Beren erruz.* Bai, askotxotan. Nagikeriz edo beste zerbaitegaitik euskera-ikasteari ez diote sekulan serioki ekin. Diotenez, gure seminario oietako batean, jakiña omen zan batzuen-batzuen asmoa: euskerarik ez ikasi nai, apaiztuta gero euskaldun erritxiki oietan bizi bearrik ez izatearren. Bilbo edo Donosti inguruak naiago izaki.

b) *Seminario ta fraile-etxeen erruz* ere gertatu izandu da esaten ari geran gaitz ori. Ango ikasketa guztien artean, gure euskerak ez baitu bear bezelako lekurik eta estimatasunik izan.

c) *Entzule euskaldunen erruz.* Euskaldun askok —egia argi ta garbi esan dezagun— naiago ta maiteago izaten dute erderazko sermoia, euskerazkoa baño. Jarri itzatzute an da emen euskerazko itzaldiak eta jarri itzatzute ordu ta lekurik ederrenean. An entzule egon bear luketen asko ez dira iñolaz ere azaldu. Eta ori dala-ta euskal-izlarien biotzetan zegoan gogoa ta zaletasuna galdu egiten da.

2. Eliz izlari euskaldun diranetatik ere askok ez dute bear aña aletin egiten.

a) *Ez izkeran.* Euskeraz itzegin bear dala-ta, bost ajola zaie itzak batekoz beste esateagaitik.

b) Ezta itzaldi-gaiak aukeratzen eta bear bezela aletzen ere ez dute alegiñik egiten. Erderazko itzaldietan entzuten dituzun zenbait gai eder, mamitsu ta gaurko gaurkoak... ez dituzu zoritxarrez euskerazko itzaldietan sekulan entzungo. Ortarako burua nekatu bearra baitago ta izlariok ere askotan buru neketzeari bildur diogu.

3. Oiek orrela diralarik, zenbait euskal-aldetan, euskeraz beti —etxe ta kanpo— mintzaten diran kristau euskaldun askok Jainkoaren itza beren jatorrizko izkuntzan eztute entzuten.

4. Jokabide oetatik kaltea ugari, bai euskera berarentzat eta bai, batezere erlijio ta Elizarentzat. Gogoratu zer gertatu zan Eliza Katolikoa bere errikoitasuna Alemani-n galdurik zebillenean, eta Lutero erri-izkuntzaren maitatzalle azaldu zanean. Ipar-Apriketan noizbait izandako kristautasun zaarra, sustraitik zergaitik Mahometarren azpian galdu zan ere jakin nai nuke. Elizarrak bertako izkuntzak alboratuz jardun zirala-ko ote?

II. GERTATZEN DAN ORRI BURUZ IRITZIAK

1. Lenengo gogora ditzagun Jainkoarengandik datozkigun iritziak (siñismendun geranontzat txit aintzat artu bearrekoak noski).

a) Jesukristo gure Jaunaren jokabideari begira. Jesukristok bere itzaldietarako sasoi artan zebiltzan izkuntza nagusienetako bat artu zezakean. Baña bai zera! Ara nola bereganatu duan bere erriaren izkuntza ta bere artan emango du bere Berri on gutzia.

b) Espiritu Santua Pentekoste egunez apostoloengana sartu ta gizon oiek izketan jarri zituanean, izkuntza berezien alde benetan jainkozko errespetoa ta estimatasuna erakutsi zigun. Begira *Apostoluen Egiñak* deritzeaon liburu santuaren bigarren kapituluhan. Bein da bider esaten zaigu an «jendea arriturik gelditu zala Apostoloen itzaldiak bakoitzak bere izkuntzan entzuten zituala ikusita».

c) Begira Korintiarrei Paulo Santuak ere idazten diena: «Egia esan, zuek danok baño geiago naiz ni izkerak itz egiten, eta eskerrak ematen dizkiot Jainkoari orregaitik ere; baiña Eleizan naiago ditut zuen onera bost itz ulertzeko moduan esan, erderazko izkeratan amar milla esatea baño» (I Kor. 14, 19).

d) Eta zergaitik ez aitatu emen Lourdes-en gertatutakoa ere? Jainkoaren Ama dan Andre Maria Bernardetta Soubirous-i agertu zitzaionean etzion itzezin frantzesez neskatoari, onek zekian bere errialdeko izkuntzan baizik.

2. Gogora ditzagun Elizaren buruzagitzatik, auzi oni buruz, zabaldu izandu diran zuzenbide batzuk ere:

a) Propaganda Fide'ko Kongregazioak 1774-ko maiatzaren 5-ko «Etsi Plures» dekretua:

«Aita Kardenalek uste izan dute beren esku dagoala, jentillen edo erejeen lurretan Kristo-gatik lan egiten duten guztiei eta bakoitzari era guztien bidez eta obedientzi santuaren indarrez ere agintzea, bakoitzari enkargatu zaizkion lurretara eltzen diran bezin laster, *sedulo studeant vernaculam illius gentis sermonem atque in id nervos omnes intendere.*»

b) Propaganda Fide-ko Kongregazioak 1778-ko epaillaren 7-ko dekretua:

«Gutziz ardura aundikoa baita misiotara dijoaztenak daukaten arlo aundian alperrik ez egotea, askotan erabaki izan dana da... misiolari danak eurei enkargatu izan zaizkien errietara etorri bezin laister, *sedulo studeant vernaculam illius gentis sermonem atque in nervos omnes intendere*: alegia, saiatu ditezela arretaz an bertako jendearen izkuntza ondo ikasten eta ekiñalean jarri ditezela lan ortan.»

c) Propaganda Fide-ko Kongregazioak 1920-gn. urteko Epifania-ko Istrukzioan:

«Misiolariek ez dute bere aberrietako izkuntza zabaldu bear misio-lurretako jendeen artean, jokabide orren bidez animen salbazioari haiño

euren nazioaren probetxu ta bentajai begiratzen dietela geiago aditzera eman ez dezaten; saiatu ditezela, baizik bialduak izan diran errietako izkeraren berezitasuna ikasten, eta egin bitzate beti bertako jendeen izkera ortan elizkizunak, dotriñazko erakusaldiak, eta agiriko beste itzaldi danak bai eskolatan eta bai gaiñerako zentru berdintsuetan danai aprobetxatu eta danak entzun eta ententitzeko moduan.»

«Berebat, liturjizkoak ez diran errezoak bertakoen izkera ortantxe egingo dira danak, eta ortantxe kantatuko erri-abesti ta imnu guztiak.»

d) Benedikto XV-k Begin kardenalari:

«Batez ere, jakin beza ondo ere ondo, Berorren betebearrez tratatu bear dituan arraza desberdiñetako gizonak erabiltzen duten izkera, bistan baitago bestela ezin bete al izango duala berorren egitekoarekin.»

(Kontuan artu emen izkuntza-biko erriekin ari dala, eta jendeak justu justuan beste izkera ulertzen duteneko kasuetan.)

e) Juan XXIII-ak *Mater et Magistra*-n:

«(Gai ontan) zorrotz esan bearrekoa da minoria etnikuen bizitasuna galarazteko egin dedin guztiak astun eta larri zapaltzen duala justizia, eta areago oraindik eraso oiek arrazaren beraren desegitera zuzenduta badaude.

Bestalde berriz, justiziak eskatzen duanarekin dago erabat, Erriko Agintariek minoria oien gizatasun-balore oiei benetan laguntzen saiatzea: izkuntza, kultura eta aberastasun-iturri eta aberasteko bide-sumatzeai batez ere» (3gn. atala).

3. Entzunak entzunda, ezin genezake ba iñolaz ere ontzat artu... ondo ulertzen edo ondo biotzeratzen ez duan izkuntzaz, daukana zapaldurik, erri bati predikatzea.

Eta ementxe aurreratzen zaigu, askotan arpegira botzatzen zaigun objektioa: «Gure entzuleak ba-dakite española, ba-dakite frantzea. Zertarako ibilli bear dezu beren sukaldeko izkera ortan pulpituko edo aitorlekuko edo dotriñako itzaldiak egiten?» Amaika eztabaida eraman izan ditu Aita Agirretxe-k gai ontaz batez ere Galizia-ko apaizekin. Galizia-n erri geicnetako izkuntza gallegua da; baiña ez det oraindik elizgizonik ezagutu bere itzaldiak alderdi aietan españolez egiten ez dituanik. Española ulertzen dutela? Askok bai; denak ez. Eta, gañera, zenbat aldiz ez du izlariak sentimentuz entzuleen biotza biguindu bear izaten? Izlariaren eta entzulearen artean bear-bearrezko lokarria da sentimentua. Eta sentimentu ori ilda gelditzen da bere eguneroko izkuntzan entzuleari itz egiten ez dion izlariaren jardunketan.

Beste objezio bat: «Erlijioa zaitu ta zabaldu ezkeru bost ajola izan bear zaigu izkuntza bategaitik edo bestegaitik. Erlijioa ez da izkuntzari begira egoteko.»

Ez, ez da ortarako bakarrik erlijioa. Ez, ez da ortako batezere. Baña ortarako ere ba-da erlijioa. Erljioak izadi guztia bere balore guztiekin konsagratu egin bear du. Eta erri-izkuntza bat balore oietako bat dalarik, erlijioak lagundu egin bear dio, ederragotu dedin eta Jainko beraren aintzarako eder eta bizkor iraun dezan.

4. *Dotriña*. Dotriña aitatu det leen. Kristau-Ikasbidea edo Katezismoa kristau-bizitza guztiaren oñarria dala, esan bearrik ez dago. Zentzuetan lekutan gertatu dana ikusita, askok ez dutela ala pentsatzen dirudi. Euskera uts-utsean bizi bearra izango duten euskal-ume askoi elizalde batzuetan etzaie tutik ere dotriña ortatik euskeraz erakutsi. Nai izan ezkeru, esan detana egia dala ikusteko, gertaera asko esango nizekizueke. Baña naiago det gaurkoz iñor ez salatu, pekatu izugarri ori gure artetik laister alderatuko dalako itxaropenarekin. Pekatu izugarria, nere iritziz izan ere, kristau bati, bere bizi guztian ibilli bearke duan izkuntzan, bear bearrezkoenak diran otoitzak ere ez erakustea.

6. Beraz euskerak erlijioaren eremuan sartzeko eskubidea dauka-ba ta erlijioak berriz errialde bakoitzeko izkuntza errespetatu ta erabilitzeko obligazioa.

Estaduak izkuntza bat zanpatzearekin pekatu aundia egingo baluke... nolakoa ez ote luke egingo erlijioak zanpatze ortan ibilliz! Nik esango nuke erlijio ori, naiz eta kristau-izena eraman, puntu ortan beintzat, elitzakela egizko erlijioa izango ta eskandalo garratza ematen dabillega ala jokatzean. Eta kontuz eskandaloarekin. Begira gero zer gertauzan Alemania-n Lutero-ren garaian.

III. EKIN. ZER EGIN BEAR DEGU?

A) *Elizgizonen aldetik*: Gai ontan gure kristau-erri euskaldunaren aurrean daukagun erantzunkizuna ondo neurtu. Eta gai ontan kapritxoza ibiltzeko ta nolanaiko jokabideak artzeko eskubiderik ez daukagula etengabe gogoratu ta gure kideko diranei gogoratu erazi.

Lanari ekin:

1. Eliz-izlari euskaldun geiago izan ditzagun. Ortarako:

a) Apaizgai ta fraillegaien ikastetxeetan beste izkuntza bearrezkoei ematen zaien lekua euskerari ere emanaz ta emanaraziaz. Euskalerrian itz egin edo irakatsi bear duten eliz-andreen artean ere beste ainbeste ta lenbaitlen lortu.

b) Ortarako euskal billera ontan esaten eta entzuten ari geran dotriña auek —batezere gure arteko Elizaren jokabidearekin zer ikusirik andiena dutenak— billera guztiaren izenean Euskalerriko Gotzai guztiei, arzipreste ta parroko guztiei, fraile ta monjenak diran ikastetxetako agintari ta zuzendari nagusienai... bein da bider bialdu ta gogoratu erazi.

2. Euskal izlariak beren izlaritzan gero ta geiago obeagotu ditezen alegindu.

a) *Izlari geranon* aldetik: Gure izkera ona, ondo josia ta ikasia izan dedin alegindu. Euskeraz itz-egin bear degula-ta, erderazko itzaldietan nai izaten dugun txukuntasun, fintasun ta osotasun ori... batzutan euskerazkoetan ez degu izaten. Zergatik ez, ordea? Ez al degu Ebanjelioa, edozein izkuntzaren bidez esaten degularik, al dan ondoen ta ederkien azaldu bear? Bestaldetik, entzule euskaldunak ez al dira bestelakoak bezin eskubidedun beren dotriña-erakusleen aurrean?

Ori euskeraren aldetik. Eta itzaldi gaietara bagoaz, zer ikusten da askotan? Esan deguna. Gaurko publikoari atsegin ta bearrezkoak zaizkion gai asko... etzaizkiola oraindik euskeraz ematen. Esate baterako: *Mater et Magistra*-ren bear bezelako erakusketarik entzun al-degu euskeraz? Onelako beste gertaera asko esan ditezke.

Ori orrela dalarik, banoa utzi eziñezko egiteko bat esatera: Euskerazko gure euskal-izlaritza errezagotu ta obeagotu dedin... nik ortarokoxe bakarrik lan egingo luken aldizkari bat sortu-eraziko nuke. Nor-tzuk atera bear luketen? Nere iritziz, gure Seminario ta frailleen ikastetxetako teologolariak. Onek, onek dira gu sermoilari gaxoon maixu izan bear dutenak. Gure artekoak dira irakasle oietatik geienak, bai Seminarioetan bai fraile-etxetan; euskaldunak dira... baña ez euskalzalak. Oien artean dago gogoa piztu bearra ta oiek eman bear digute —danen artean— gure predikatzeari dagokion euskaldun-aldizkari maimtsu ta modernu bat.

b) *Eliz-entzuleen aldetik*: Euskalerriko pulpitu askotan, batezere gure uri-buru ta erri auditxoetan, guk izlariok poz gutxi artzen degu

entzuleengandik. Euskalzale dirala dioten asko ez ditugu euskerazko itzaldiak entzuten ikusten. Erderazkoetara dijoaz.

Zergatik ez euskerazko itzaldietara joateko moda bat sortu-erazten danok alegindu?

Baita ere beste zerbait: Gure eliz-agintariengandik euskerazko itzaldientzat ordu egokiak eskatu. Donosti-n, esate baterako, euskerazko itzaldiak entzun nai dituanak goiz-goizeko orduetan jaiki ta elizaratu bearra izaten du.

Eskari au egin bear dutenak, gure eliztar seglar euskaldunak dira. Errespeto ta begirapen guztiz, eskari ori bein da bider egin bearra dago.

c) Euskaltzaindiak ontan egin lezaken lana esango det orain:

Ba-dira gaur zenbait itz euskeraz ere askotan erabilli bear ditugunak eta ongi esan nai genituzkeanak. Ara, adibidez, batzuk emen:

Espiritualidad... ta onen antzekoak.

Cristianismo, comunismo... eta *ismo* guztiak.

Congregación, procesión... ta antzekoak.

Psicología, teología... ta antzekoak.

Auekin ta orrelako beste millaka itzekin... katramallatu egiten zai-gu gure izlari gizajoa. Berak latíñez edo erderaz dakizkin itz asko, euskeraz nola esan ezin asmatu rik dabill. Eta euskeraz itz egin bearrak ez dio pozik ematen. Edo, bestela, esakerarako alako zailtasun pixkat izan oi duten gaiak euskeraz ez ditu sekulan esango.

Orregatik euskal-izlari guztien izenean nik Euskaltzaindiari eskari auxe egiten diot: lenbaitlen izan dezagula gaurko kultura-gai guztia euskeraz esaten lagunduko digun iztegi bat. Lendabizitik iztegi osoa izango ez bada ere, bearrezkoen ta gaurkoen diran konzeptuak esaten lagunduko digun iztegi bat.

Eta jakiña, nere iritiz, ortarako euskeraz-kanpotik itz-pilla izugarria artu bearra dago. Baña ez itz artu, nola artu ta nola itz oietako bakoitzaki euskeratasun egokia eman jakiteko, maixuak bear ditugu ta maixu oiek Euskaltzaindiak izango al ditu; lan oni benetan da lenbaitlen erantzungo diotenak, alegia.

Beraz, eliz-izlari euskaldunok ere Euskaltzaindiaren zai ta itxaropenez gaude.

Eta bestaldetik erantzunkizun txit aundia degu guk izlariok ere euskeraren bizitza ta etorkizunari buruz. Geroak juzgatuko gaitu edo txaloka edo zigorka.

A. AGIRRETXE-K.